

53. Uwe Timm'in Morenga romanında Machiavelli izleri¹

Güç, yozlaşmaya meyillidir ve mutlak güç, mutlak surette baştan çıkarır.

—Lord Acton

Elif AKTÜRK²

APA: Aktürk, E. (2023). Uwe Timm'in Morenga romanında Machiavelli izleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 941-955. DOI: 10.29000/rumelide.1316237.

Öz

Erk veya bir diğer ifadeyle güç kavramı, çok katmanlı anlamlar yığını içinde barındırmasının yanı sıra özünde birtakım sorunsalları da beraberinde getirir. Bu nedenledir ki kavrama ilişkin ortak bir tanımdan söz etmek oldukça güçtür. Erk, insanoğlunun dünyaya ilk ayak bastığı andan itibaren devinimine başlamıştır. Pozitif bilimlerin yanı sıra beşerî bilimlerde de sürekli olarak sorunsallaştırılmakta ve bu, insanın var olduğu sürece tükenmeyecek bir döngüyü de beraberinde getirmektedir. Zira erk, toplumun her katmanına ve alanına sinmiş olup etkisini her durumda gösteren bir olgudur. Bu çalışmanın kapsamı da Alman yazar Uwe Timm'in 1978 yılında kaleme aldığı *Morenga* adlı romanında on beşinci yüzyılın son ve on altıncı yüzyılın ilk yarısında yaşamış İtalyan düşünür ve devlet adamı olan Machiavelli'nin güç kuramının izlerini sürmektir. Bu on beşinci yüzyıl temelli güç kuramının yirminci yüzyıl romanına uygulanabilirliği bize göstermiştir ki dönem ve yüzyıl fark etmeksizin gücün dünya üzerinde her daim kötüye kullanımı dinamik bir devinim içinde gezmektedir. Söz konusu çalışmanın yöntemi ise yazınsal yapıtın tarihsel roman türüne girmesi ve güç olgusunun sosyolojik bağlamda ele alınması dolayısıyla tarihsel ve sosyolojik inceleme yöntemleridir.

Anahtar kelimeler: Uwe Timm, Morenga, Machiavelli, güç kuramı, gücün kötüye kullanımı

Machiavelli traces in Uwe Timm's Morenga

Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely.

—Lord Acton

Abstract

The concept of power, in addition to involving a multilayered mass of meanings, also brings along a number of problematics. For this reason, it is quite difficult to talk about a common definition of the concept. Power started its movement from the moment human beings first set foot on earth. It is

¹ Bu makale, yazarın 10.01.2018 tarihinde savunduğu "Zülfü Livaneli ve Uwe Timm'in Romanlarında Erk Sorunsalının Tarihsel Anlatımı" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² *This article has been derived from the author's PhD dissertation titled "The Historical Narrative of the Problematic of Power in the Novels of Zülfü Livaneli and Uwe Timm" defended on 10.01.2018.

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri Ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı ABD (Isparta, Türkiye), elifakturk@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9228-8635 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.05.2023-kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316237]

constantly problematized in the humanities as well as in the positive sciences, and this brings along a cycle that will not end as long as human beings exist. This is because power is a phenomenon that permeates every layer and sphere of society and shows its influence in every situation. The scope of this study is to trace the power theory of Machiavelli, an Italian philosopher and statesman who lived in the last half of the fifteenth and the first half of the sixteenth-century, in the novel *Morenga* written by the German writer Uwe Timm in 1978. The applicability of this fifteenth-century-based theory of power to the twentieth-century novel has shown us that regardless of the period and century, the abuse of power in the world is always in dynamic motion. The method of the study in question is historical and sociological analysis methods since the literary work belongs to the historical novel genre and the phenomenon of power is handled in a sociological context.

Keywords: Uwe Timm, Morenga, Machiavelli, theory of power, abuse of power

Giriş

Erk, insanlığın ilk ortaya çıkışından bu yana devinim içindedir. İlahi dinlerin inanisına göre yeryüzündeki ilk kadın olan Havva'nın yaratılış öyküsüne bakıldığında onun ilk erkek olan Adem'in kaburga kemiğinden vücut bulduğu sanısı egemendir. Bu da demektir ki cinsiyet üstünlüğü erki, henüz ilk insanlar ile birlikte inanç yoluyla gün yüzüne çıkmış ve çağımıza değin süregelmiştir. İngiliz bilimci Bertrand Russell (1947), *Erk* isimli yapıtında “*Temel kavram olan enerjinin fizikteki anlamı neyse, yine temel kavram olan erkin de sosyal bilimlerdeki anlamı odur*” (s.10) iddiasıyla erkin sosyal bilimlerdeki önemine vurgu yapmaktadır. Erk, sosyal bilimlerin edebiyat, siyaset sosyolojisi, sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji, felsefe, hukuk ve din gibi birçok alanını kapsamaktadır.

Erk, zaman içinde toplumun her alanında etkisini aralıksız biçimde göstermektedir. Onun en ihtiyaç duyduğu şey ise sosyal bir ortamın varlığıdır. Bu bağlamda erk, *sosyaldir*. Öyle ki o, uygulama alanına sahip olmak için bireylere tek tek değil, sosyal bir yapı içinde ve bir bütün olarak ihtiyaç duyar. Dolayısıyla o, durağan kalmayıp kişilerin karşılıklı ilişkilerinden dolayı sürekli olarak devingenlik gösteren dinamik bir olgudur. Alman sosyolog Imbusch, bu sosyal dinamikliği şu şekilde ifade eder:

Erk, sosyal bir ilişkiler ağının parçasıdır. İnsan, salt kendisi için erke sahip olamaz. Aksine ona, yalnızca başka kişilerle ilişkili olarak sahip olunabilir. Erk, toplumsallaşmanın esas biçimi olduğu için toplumların her yana yayılan bir görüngüsü olarak ortaya çıkar (Imbusch, 2012, s.13).

Sosyal bir dinamik olan erk, insanın hayattan zevk alması, ona tutunması ve kendini tatmin edebilmesi için en büyük itici güçlerden biridir. Güç elde etmek, insana büyük bir doyum ve haz duygusu sağlar. Bu elde ediş, aynı zamanda kişinin çevresi tarafından saygı görme şansını yakalar. Bu nedenledir ki birey, gücünü kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı zamanlarda etik yollardan sapabilir. Bu açıklamayı destekler biçimde Aristoteles'in (1993) güç istencine yüklediği anlam da onun kötüye kullanılmasına elverişli olduğunu yansıtmaktadır: “... Çünkü insanların tutkuları bir vahşi hayvan gibidir ve güçlü duygular yöneticileri ve insanların en iyilerini bile yoldan çıkarır” (s.103). Şüphesiz ki Aristoteles'ten Machiavelli'nin dönemi olan on beşinci yüzyıla ve günümüze gelene değin erkin kötüye kullanımına ilişkin farklı görüşler ortaya çıktı. Çalışmada Machiavelli'nin güç kuramının uygulanacak olmasının nedeni ise, erkin etik yargılardan sıyrılan görüşlerinin Uwe Timm'in *Morenga* romanına bire bir uygulanabilirliğidir. Machiavelli'nin iktidar politikasının iki yüzü vardır. Bunlardan biri onun iktidar anlayışını Tanrı inancından soyutlayıp onu rasyonaliteye bağlayarak modern siyaset anlayışını getirmesi, diğeri ise modern dünyanın iktidar modelini her türlü karanlığın ve şiddetin içine hapsederek ve onun haklarını sınırsız olarak genişleterek gücün kötüye kullanılmasına yol açmasıdır. Uwe Timm'in

Morenga'sı ise, güç-iktidar-şiddet kavramlarını etkili bir şekilde bir pota içinde eriterek gücün yozlaşmasına ve buna karşı eleştirel bir tutum geliştirmenin Alman edebiyatındaki en iyi örneklerden biri olmuştur. Timm, eleştirel mesafenin her zaman yaşamımızın bir parçası olması gerektiğine inanır. Toplumsal eşitsizliklere, haksızlıklara ve baskılara hiçbir zaman boyun eğmemek gerektiğini; insanların özgüvenli bir duruşla kendi varlığının özgürlüğü için mücadele vermesinin zorunluluğunu savunur. Toplumun duyarlı bir yazar sıfatıyla bir parçası olan Timm, kendisine de büyük sorumluluklar düştüğünü şu sözleriyle dile getirir:

Karşı koymayan, tepetaklak yaşar. Hiç kimse başkalarına boyun eğmemeli!... Her zaman, yaşama karşı yorgun düşmüş insanların tekrar ayağa kalkması, özgüvenini ve özdeğerini güçlendirmesi ve toplumdaki hiyerarşik tabakaların insanın öz yaşamını mahvedecek kadar önemli olmadığını anlatmak için çabalıyorum. Bu temel inançla her gün çalışıyorum (Schmück, Schreieck, & Trutter, 1993, s.121).

Yazar, bu yüzdendir ki ülkesi olan Almanya'nın döneminin sömürü temelli politika anlayışını ve gücü uygulama biçimini yazımsal yapıtlarında olabildiğince ele alarak toplumda yaşanan haksızlıklara karşı en başta kendi toplumunda olmak üzere diğer toplumlarda da farkındalık uyandırma isteği taşır. Machiavelli'nin güce yüklediği anlam ve onun bu fikirle birlikte olgunlaşan ve çalışmanın Machiavelli'nin güç kuramının açıklanacağı kısımda değinileceği *politik ahlak* anlayışı ise, Alman İmparatorluğu'nun Namibya halkına uyguladığı şiddette belirgin bir şekilde görünürleşir.

Erkin belirlenimi

Erk³ kavramının *Duden Sözlüğü*'ndeki karşılığına bakıldığında onun birçok anlam taşımasına ve bu yüzden onu sınırlamanın zorluğuna karşın onun ilk aşamada *arzu etmek, beğenmek* anlamlarını karşıladığı görülmektedir (Drosdowski, Müller ve Scholze-Stubenrecht & Wermke, 1996, s.975). Demek oluyor ki erke sahip olabilmenin öncelikli şartı, herhangi bir şeye karşı duyulan beğeni ve arzularımızdır. Bu anlamda erk, bireylerin istencinin sonucunda bireyler tarafından yaratılır. İstenc ise bir bireyin bilinçli eylemesiyle gerçeği, kendi idealleri uyarınca şekillendirmesi ve bu yolla elde ettiği gücü kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilme yetisi olarak açığa çıkar. Bu noktada güce sahip olan birey, gücünü koruyabilmek ve onu geliştirebilmek adına güçlü bir istence sahip olmalıdır. Alman sosyolog Weber (2013), bu istence ek kavramlar getirmek suretiyle *Ekonomi ve Toplum* adlı ünlü yapıtında güç tanımını şu şekilde yapar: "*Erk, sosyal bir ilişkiler ağı içerisinde başkalarının direnmesine karşın öz istencini kabul ettirebilme fırsatı – ki bu fırsat her neye dayanırsa dayansın – anlamına gelmektedir.*" (s.210). Bu tanımlı pekiştirmek için Schubert ve Klein'in (2011) da güce ilişkin fikirlerine bakıldığında erkin sosyolojik ve politik anlamda ast-üst ilişkilerini içerdiğini; güce sahip bireyin başkalarının direnişiyle karşılaşsa bile gücünü onların üzerinde uygulayabilmesi olarak açığa çıkar (s.166). Güce ilişkin bu saptamalardan yola çıkarak şu sonuca varılabilir: Gücün uygulama sahası bulabilmesi için her şeyden önce birey sosyal bir ortamın varlığı, bu ortam içerisinde gücünü uygulamak isteyen birey istenci ve ikinci aşama olarak bir buyuran ve bir de itaat eden birey / bireyler ve gücü uygulama fırsatının olması gereklidir. Bununla birlikte bu tespitte bir ekleme yapmakta fayda vardır. Weber, her ne kadar güce ilişkin bir fırsat ortamının varlığının gerekliliğini vurgulasa da "*başkalarının direnmesine rağmen*" ifadesini kullanır. Güç, her ne kadar itaat eden bireylere ihtiyaç duysa da boyunduruk altına girmeye direnen ve reddedenlerin varlığına rağmen direnerek ve gerektiğinde gücünü kötüye kullanarak

³ Erk kavramının Almanca karşılığı sözlükte *Macht*; arzulamak, beğenmek anlamlarının karşılığı ise *zu mögen* olarak verilmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Drosdowski, G., Müller, W., Scholze – Stubenrecht, W. & Wermke, M. (1996). *Duden Deutsches Universal Wörterbuch A-2*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zurich: Duden Yayıncılık.

kendisine uygulama alanı yaratabilir. Ne de olsa güç; özü gereği ikna etme, değiştirme, etkileme ve zorlamaya meyillidir.

Erk söz konusu olduğunda iktidar kavramından da bahsetmek, kaçınılmazdır; çünkü iktidar demek, en genel anlamıyla *meşrulaştırılmış erk* (Der Grosse Brockhaus, 1955, s.418). Erkin meşrulaştırılma ihtiyacı⁴, onun etki sürecinin devamlılığını sağlamak ve bu devamlılığı belli başlı yasal kurallara bağlamaktır. Weber'e göre erk, bu devamlılığı sağlamak için ise kendisine itaat eden bireylere ihtiyaç duyar⁵. Bu bağlamda Weber, erk ile iktidar ayırımına gitmektedir. Ona göre erkin kendisine söz alanı oluşturabilmesi için mutlak surette kendisine itaat eden bireylere ihtiyacı yoktur. Öyle ki bireyler, güce dirense dahi güç, kendisini zorlama ve kötüye kullanma yoluyla kabul ettirebilir. Ne var ki onun iktidarın oluşması ve devamlılığının sağlanması için kendisine itaat eden bireylere ihtiyacı vardır. Bununla birlikte bu noktada da bir ayrıma gitmekte fayda vardır. İktidar her ne kadar toplumun itaat eden bireyelerine ihtiyaç duysa da bu onun gücünü salt meşru yollarla uygulayabileceği anlamını taşımaz. İktidarlar, her ne kadar seçilme ve yasaları uygulama konusunda itaatkâr bireylerin desteğiyle hareket etse de gerektiğinde elindeki gücü kötüye kullanabilmektedir. Tarih sayfaları, bu iktidar varlıklarının örnekleriyle doludur.

Güce ilişkin anılmaya değer bir başka isim, Fransız filozof ve sosyolog Michel Foucault'dur. Foucault, geleneksel ve monarşik iktidarların güce bakışına ve onu uygulayışına ilişkin bir değerlendirmeye giderek modern güç kuramının temelini oluşturur. Foucault, gücün yalnızca iktidar koluğunda değil, her yerdeliğine ilişkin iddialarıyla dikkat çeker. Çalışmanın *Dilin Erki* kısmında daha net açıklanacak olan bilgi ile güç ilişkisi, onun güce ilişkin en önemli savlarını içerir. Foucault, güce ilişkin geliştirdiği temellendirmeler uyarınca gücü yalnızca olumsuz bir anlam doruğuna taşımaz. Aksine güce ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri bir arada yürütür. Örneğin; biyoiktidar olarak adlandırdığı güç türüne göre tıbbi bilgi olarak üretilen ve elde edilen gücün günümüz tedavi sistemindeki önemine vurgu yapar. Bununla birlikte gücün tıp biliminde bedeni sınırlandırdığı – nüfus artışı ya da azalması gibi devlet tekelinde olan nüfus kontrolü politikaları vb.-, beden üzerinde söz sahibi olduğu durumlara da işaret eder. Foucault, biyoiktidarın yanında disiplin gücünü de öne sürer. Disiplin gücü⁶, en genel anlamda bedenin iktidar tarafından sürekli gözlenebilmesi olarak tanımlanabilir. Güç, bu anlamda kaba kuvvet gibi yöntemlerle cezalandırmaktan ziyade hiyerarşik gözetim yoluyla özneyi kontrol eder. Foucault (2019), güce ilişkin bu yeni saptamayı *İktidarın Gözü* adlı ünlü çalışmasında *“İktidar düzenine göre gözetlemenin cezalandırmadan daha etkili ve daha verimli olduğunun fark edildiği bir an”* (s.26) olarak ifade eder. Güç, sosyal ilişkiler ağının her zerresine işlemiştir. Sokakta oyun oynayan iki çocuk arasında bile güç ilişkisinden söz etmek mümkündür. Foucault, bu açıklamalarıyla gücü yalnızca siyasi iktidar çemberinden çıkarıp onun her yerdeliğine vurgu yapar. Bu bağlamda ise geleneksel iktidar

⁴ Fransız Devrimi'yle birlikte laikleşme süreci yanında gücü meşrulaştırma tartışmaları da gündeme gelir. Bu yolla yasalar meşrulaştırılır. Böylece iktidar Imbusch'un ifadesiyle *kişisizleştirilir*. Artık güç, tek tek bireylerin özgürce başkaları üzerinde keyfi olarak güç uygulamasından çıkıp belirli yasalara bağlanır. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Imbusch, P. (Ed.) (2012). *Macht und Herrschaft, Sozialwissenschaftliche Theorien und Konzeptionen*. Wiesbaden: Springer Yayıncılık, s. 21-22.

⁵ Bu bağlamda Weber'in iktidar tanımı şu şekildedir: *“İktidar, belli bir içerikteki bir buyruğun, söz konusu olabilecek kişilerde itaat bulma şansdır.”* İktidar kavramına ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. Weber, M. (2013). *Wirtschaft und Gesellschaft / Soziologie*. İçinde: Baier, H & Hübinger, G. & Lepsius, M. R., Mommsen, W. J., & Schluchter, W., & Winckelmann, J. (Eds.). *Max Weber: Gesamtausgabe, im Auftrag der Kommission für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Abteilung I: Schriften und Reden, Band 23*. Tübingen: J. C. B. Mohr Yayıncılık, s.210.

⁶ Foucault, iktidarın görünmez bir şekilde gözetleme yoluyla insanları kontrol ettiği fikrini, İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın 18. yüzyılda tasarladığı Panoptikon hapishane modelinden esinlenerek olgunlaştırır. Foucault'un iddiası uyarınca iktidar, yalnızca mahkumları değil, toplum içinde var olan her bireyi mobese kameraları gibi teknolojik aygıtlar aracılığıyla denetleme mekanizmaları oluşturarak gözlem altına alır. Jeremy Bentham'ın Panoptikon hapishane modeli ve Foucault'un söz konusu modele ilişkin fikirlerine daha detaylı ulaşmak için bkz. Foucault, M. (2019). *İktidarın Gözü*. (5.Bs.). (Işık Ergüden & Osman Akinhay, Çev.). 5. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

kuramlarının hiyerarşik ilişkilerine odaklanmak yerine onun toplumun her yerinde ve kesiminde dolaşımında olduğunu iddia eder. Yani güç, geçmişten günümüze yaşamımızın her evresinde ve alanında bizi ele geçirmiş durumdadır. Bu nedenledir ki davranışlarımızdan, yaşayış biçimimizden ailemizle ve insanlarla olan ilişkilerimize kadar güç tarafından sarılmış ve gücü sarmalamış durumdayızdır.

Gücün kötüye kullanımı. diğer deyişle insan, politik bir hayvandır.

Birey, doğası gereği kendisinden başka kişilere göre üstün olma dürtüsünü içinde taşır. Bu üstünlüğe erişmenin en büyük fırsatı, güce sahip olmaktır. Birey, bu anlamda içinde yaşadığı toplumda sivrilerek haz duygusu yaşayacak ve bu elde ediş, onun mutlu bir yaşam sürmesini sağlayacaktır. Ne var ki gücü elde etmenin yolları, genel itibariyle çetrefillidir. Bu yolda kişi, etik bir insan olma özelliğini yitirerek tıpkı gücün kendisi gibi yozlaşmaya uğramaya oldukça müsaittir. Gücün kötüye kullanımına ilişkin tespitlerine ünlü çalışması *Politika* 'da yer veren Aristoteles, insanı bu yozlaşma doğrultusunda *politik bir hayvan* olarak tanımlar. İnsanı üstünlük elde etme arzusu her zaman cezbetmiştir. Bundan duyulacak olan haz, aşırılığa kaçmamıza yol açsa da birey, bu haz duyma dürtüsünü bastıramaz. Aristoteles (2022), işte bu bağlamda insanı *politik ve vahşi bir hayvan* olarak tanımlar (s.26). Bu metafor üzerinden ise insanların gücü elde etmek uğruna insan olmaktan nasıl çıkıp da tıpkı hayvanlar gibi salt dürtüleriyle hareket ettiklerini sorgular. Aristoteles uyarınca insan, duymayı arzuladığı hazda aşırılığa kaçarsa bu aşırılık, onu korkutmaktan ziyade onun peşinden daha çok gitmesini tetikler. Aristoteles, burada para kazanma örneğinden yola çıkar. İnsanlar, hazza para kazanarak ulaşamıyorlarsa bu kez farklı yolları denerler. Bu izlenen yolları Aristoteles, doğaya aykırı bulur. Öyle ki bir birey cesur olmak istiyorsa bunun nedeni temel ve insani ihtiyaç olan güvenlik sağlamak olmalıdır ya da bir hekimin işini icra ederken amacı sağlığa ulaşmak olmalıdır. Ne var ki bazı insanlar, hırslarına öyle yenik düşerler ki bu insani ihtiyaçlarından daha fazlasını elde etmek için yozlaşmaya giderler. Asıl amaç, kazanç elde etmek ve bu tüm çabalar bu amaç uğruna harcanmalıymış gibi davranırlar (s.40). Zira insan, kıskanma dürtüsü de baskın bir varlık olarak yalnızca ihtiyacı kadarını değil, başkalarının sahip olduklarını da edinmek ister ve eğer arzu ve kıskançlık gibi dürtüler, ihtiyaçları aşarsa bu durumda suç işlemeye ve böylece ellerindeki gücü kötüye kullanmaya meyilli hale gelirler. Aristoteles, kıskançlık ve açgözlülük dürtüsünün ihtiyaçları aşmasını "Hiç soğuktan korunmak için Tiran olan birini duydunuz mu?" (Aristoteles, 2022, s.66) ifadesiyle örneklendirir.

İngiliz tarihçi, politikacı ve yazar olan Lord Acton, dönemin piskoposu Creighton'a yazdığı bir dizi mektubundan birinde güce ilişkin şu tespitini kaleme döker:

Güç, yozlaşmaya meyillidir ve mutlak güç, mutlak surette baştan çıkarır. Büyük adamlar, otorite yerine yalnızca nüfuzlarını kullansalar bile hemen hemen daima kötü insanlardır ve hatta otorite yoluyla yozlaşmanın eğilimini de hesaba kattığımızda daha da fazla kötüleşirler (Lord Acton Quote Archive).

Acton'un bu belirleniminin temeli, Freud'a göre onun saldırganlık kuramında yatar. Freud'a göre her birey, iki temel içgüdüyü içinde taşır. Bunlardan ilki cinsellik (libido) ve ikincisi saldırganlık (thanatos). Bu güdülerin her biri, doğuştan gelmektedir. Güç istenci de bu saldırganlığı tetikleyerek güce sahip olma hedefine gerektiği durumlarda şiddet yoluyla varmak ister. Bu noktada Freud, istenç ile saldırganlık eğilimi arasında bir ilişki kurar. Bu durumu ise insanın çocukluk evresiyle açıklar. Çocukluğumuzdan itibaren içimizdeki sevgi, aşk ve istenç dürtüleri, bireyler olarak bizim saldırganlığa meyletmemize yol açar. Freud'un (1994) deyişle "...güçlü sevgi, katı bir saldırganlık eğilimine eşlik etmekten asla geri kalmaz..." (s.52).

Gücün kötüye kullanımına ilişkin bir başka sorgulamaya İngiliz feminist yazar ve eleştirmen olan Virginia Woolf'ta rastlarız. Woolf, masasına oturup yazmaya koyulduğu bir sırada kendini birden bir silüet çizmeye kaptırmış olarak bulur. Silüet, *Kadın Cinsinin Akli, Ahlaki ve Fiziki Yetersizliği* adlı çalışmanın yazarı olan Profesör von X'e aittir. Woolf, silüeti özellikle öfkeli bir ruh haline soktuğunu fark eder. Tıpkı çevresindeki diğer profesörler gibi Profesör von X de aslında içinde yaşadığı toplumda saygınlık kazanabilmiş ve yaratımları insanlar üzerinde güçlü etkiler bırakmış bir bireydir. Woolf (2022), işte bu noktada kendi kendine şu soruyu sorar: “*Ama, diye düşündüm gazeteyi çevirirken, böylesi güce sahip bir erkeğin öfkeli olması çok saçma. Yoksa öfke, diye sordum kendi kendime, bir şekilde gücün yardımcı peri dostu mu?*” (s.40). Woolf, burada her ne kadar feminist bir bakış açısı geliştirse de cinsiyet ayrımı gözetmeksizin insanların gücü elde etmesine rağmen bu denli öfkeli ve hırslarından arınmamış olması gücün kötüye kullanımına ilişkin sorgulanması gereken önemli bir noktaya götürür bizi. Bu tespitiyle de Freud'un saldırganlık kuramına paralel bir bakış açısı geliştirmiş olur. Öfke hissi ve bunun içinde yeşeren saldırganlık, isteklerimizle doğru orantılı olarak ilerler. Bu istekler ister sevgi ister aşk ister içinde güç istenci barındırsın, öfke ve saldırganlıkla kol kola ilerler. İşte gücün kötüye kullanımına en uygun zemin de böylece sağlanmış olur.

İktidarın manipüle aracı olarak dil

Yazın biliminin malzemesinin dil olması dolayısıyla ve dil kullanımının gücü yönetmenin en etkili yöntemlerinden biri olması dolayısıyla bu çalışmada dil-güç ilişkisine de değinilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Dil, iletişim işlevinin yanı sıra duyguları harekete geçirip imgelem gücüne nüfuz etmek gibi bir işleve de sahiptir. Her bir sözcük, sadece çevremizde gördüğümüz gerçeğe ilişkin görüntüleri temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda gerçekliklere türlü anlamlar biçme ve onları tahlil etme konusunda insanlara yardımcı olur. Bir başka ifadeyle dil, “*bizatihi dünyayı yaratmamıza yardımcı olur.*” Aynı durum, siyasi erk söz konusu olunca da geçerlidir. Siyaset, sosyal bir faaliyet olup siyasette amaçlanan şey gerek sözlü ve gerekse yazılı anlatım biçimlerinde dillendirilir (Heywood, 2012, s.2).

Fransız bilimci Foucault'un (2005) düşünceleri uyarınca iktidar, ancak *işlediği zaman var olur*. Bu sebeple iktidarın meşrutiyetini ya da kaynağını sorgulamaktan ziyade onun işleyişini irdelemenin önemine vurgu yapar. İktidar ilişkilerinin işleyişi ise, bilgiye sahip olmayı gerektirir. Çünkü bilgi, söz konusu işleyişi olanaklılaştırmakla kalmayıp işleyişteki ilişkileri de güçlendirir. Sahip olunan bilgi, bilimsel söyleme dönüştüğünde ise güç ile ilişki içine girer ve güç bir iktidar rejimi olarak gerçekleşir (s.23). Bu bağlamda Foucault, güç söz konusu olduğunda bilimsel söylem üzerinden dile verdiği öneme işaret etmektedir. Öyle ki ona göre dil, “*erki (iktidarı) ele geçirmenin, yürütmenin ve meşrulaştırmanın toplumsal aracıdır. ... Erk yapıları ve ilişkilerince belirlenmemiş söylem yoktur*” (Bkz. Kula, 2012, s.24).

Dil, kitleleri harekete geçirme ve manipüle etme amacıyla kullanılmaya en uygun araçlardan biridir. Başka deyişle dil; bir propaganda aracı olarak geçmişten günümüze kullanılagelir. Bu anlamda da politikacıların iletilerini alıcı kitleye aktarabilmek için kullandığı *siyasi bir silahtır*. Heywood, bu durumu örneklendirir. Savaşın yaşandığı ülkelerde sivil kayıplar, *ikinci derece zaiyatlar* olarak tanımlanırken soykırımlardaki öldürmeler, *etnik temizlik* olarak betimlenmek suretiyle şiddet, halkın nazarında masumlaştırılır ve meşrulaştırılır. Heywood, politik dilin güdülemeye hizmet eden bir araç olmaktan çıkarılıp bilimselliğe ve tarafsızlığa hizmet etmesi ve söylemlerin açık ve anlaşılır olması konusuna İngiliz yazar George Orwell'in *Politika ve İngiliz Dili* adlı makalesi üzerinden değinir. Orwell, söz konusu makalesinde bir dilin yozlaşmasının başlıca sebeplerini politika ve ekonomiye bağlar ve dilin gerçekleri saptırarak manipüle aracı olarak kullanılmasına karşı çıkar. Yani dil, ona göre düşünceleri

örten veya engelleyen değil, açığa çıkararak bir araç görevi görmelidir: “...Ben burada dilin edebi kullanımını dikkate almadım, daha ziyade onun düşünceleri engellemek ve gizlemek yerine özgürce ifade etme işlevini göz önünde bulundurdum” (Orwell, 2013, s. 13.).

Kula da dilin manipülasyon aracı olarak kullanılması sorunsalına *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı – 1* adlı çalışmasında değinir. Kimi toplumsal ve siyasi gruplar, devlet insanları ve partiler, öz-çıkarları doğrultusunda dilin biçimleyici ve yönlendirici niteliğini kullanarak bireylerin davranış ve düşünce biçimlerinde etkin olma amacıyla söylemler oluştururlar. Kula, bu söylemsel propaganda biçiminin kullanımını dil üzerinden şu şekilde açıklar:

Bireylerin bilinçlerini etkilemek amacıyla genellikle olgu ve olayları güzel gösteren, gizleyen, yorumlayan ve duygusallaştıran dilsel anlatımlar, yazın-bilimsel anlatımla, çoğunlukla “örtmeceler ve yerineler” gibi dilsel figürler, belli bir partinin, toplumsal kümenin ya da politikanın çıkarına olacak biçimde seçilmiş bilgi içerikleriyle birleştirilir. Böylece hem insanların bilinçleri hem de dil beğenileri biçimlendirilir (Kula, 2012, s.17).

Değinen örnekler doğrultusunda görülmektedir ki dilin kullanımını yönlendiren en önemli faktörlerden biri güçtür. Güç, dili manipüle ederek amaçları doğrultusunda şekillendirir. Yaşamımız da böylece güç söylemleri üzerinden güdümlenir. Güç ve iktidar tarafından üretilen söylemler, toplumda yaşanan olaylara karşı bakış açımızı değiştirir.

Niccolò di Bernardo dei Machiavelli

Machiavelli (1469-1527), İtalya'nın en önemli siyasi düşünürlerinden biridir. Siyasi kişiliğinin yanı sıra oyun yazarı ve şair kimliğiyle de kabul gören devlet adamının, güce ilişkin fikirlerinde döneminin Floransa'sında yaşanan siyasi çekişmeler oldukça etkili olmuştur. Ayrıca ona dünya üzerinde ün getiren, onun Rönesans hümanizminin öncülerinden ve modern siyaset biliminin kurucularından olmasıdır. Öyle ki Orta Çağ'ın iktidar biçimi, Tanrı inancını önceleyerek güç uygulamaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Machiavelli ise, Orta Çağ'ın güç anlayışını gökyüzünden yeryüzüne indirerek onu rasyonaliteyle birleştirir. Başka deyişle Machiavelli, ruhani ve duygularla hareket edilen bir iktidar sisteminden akla ve mantığa dayanan bir iktidar sistemi geliştirir.

Machiavelli, insanın içgüdüsel olarak gücü elde etmeye meyilli bir varlık olduğunu iddia eder. Bu yüzden ise iktidarların güce götürecek her yolda duygular ile değil de akıl yoluyla hareket etmesi gerektiğini ve bu doğrultuda insanın güce giden her yolu denemesi gerektiğini savunur. Zira güç, iktidarların ayakta kalabilmesi için elde edilmesi gereken en önemli unsurdur. Machiavelli, en bilinen yapıtı ve kimilerince *Şeytanın Kitabı* olarak nitelenen *Prens'te* bir devletin ayakta kalabilmesi, gücünü koruyabilmesi ve dahası gücünü artırabilmesi için izlenmesi gereken yolları açıklar. Machiavelli, bu noktada örneğin Platon ve Aristoteles'in aksine iyilik ve etik kurallarını gözetmemenin yanında kuramını mümkün olduğunca dinsel etmenlerden de uzak tutmaya çalışır. Öyle ki zaman içerisinde Makyavelizm, gücü elinde tutmak için ister etik ve ister dini anlayışın sarsılması yoluyla olsun, tutulan her yolun *mübah* olduğu anlamına gelen bir sıfat halini alır. Adalet de Machiavelli'nin güce bakışında sorgulanması gereken kavramlardandır. Gücün adaletli bir şekilde uygulanmasının gücün kendisinin yanında çok da önemi yoktur. Zira güç, başlı başına en üstün değer olduğu için onu devam ettirebilmek uğruna adaletten vazgeçilebilir. Adaleti gözeten hareket etmek, gücü her daim pekiştirebilecek bir şey değildir. Bu bağlamda Machiavelli'ye göre güç istenci, zaten insanın doğasında mevcuttur. Bu istenç ise insanları kötülük yapmaya iter; bu arzu öyle güçlü ve baskındır ki insanın içindeki vahşi dürtüyü tetikler: “... insanlar kurbanlarını yakalamak için güçlü arzuları olan küçük yırtıcı kuşlar gibi hareket ederler; doğa onları öyle yapmaya iter” (Machiavelli, 2009, s. 156).

Machiavelli, iktidarların güçlerine tehdit oluşturabilecek her türlü bireyin kontrol altına alınması gerektiğini iddia eder. Madem ki insanın içinde kötülük yapma içgüdüğü her daim var, o zaman bunu halkta engellenmenin yolu, devletin gücünden geçer. Zira insanın içindeki kötülük yapma istenci, devletin bekasına da bir tehdit oluşturabilir. Bu yüzden devlet iktidarları, gerekli gördüğü yerlerde halkı cezalandırmak ve hatta gücünü kötüye kullanmak zorundadır. “... çünkü cezalandırılma korkusuyla insanlar daha iyi ve daha az ihtirash olmayı sürdürürler” (Machiavelli, 2009, s.120). Burada önemli olan, devletin varlığının devamlılığının sağlanmasıdır:

... kişinin ülkesinin korunması bir sorun olduğu zaman, adaletli ya da adaletsiz, merhametli ya da gaddarca, övgüye değer ya da rezilce olup olmamasına bakılmamalıdır. Bunun yerine her türlü vicdanı, tereddüdü bir yana bırakarak, ülkesinin yaşamını ve özgürlüğünü koruyacak herhangi bir planı sonuna kadar takip etmelidir (Machiavelli, 2009, s.501).

Machiavelli, güç-iktidar-şiddet kavramlarını ayrılmaz olarak görür. Bu noktada şiddetin meşrulaştırılması gerektiğini vurgular. Bir iktidar sahibi, yönettiği devletin devamlılığını sağlamak amacıyla *gerekli gördüğü durumlarda* şiddete başvurabilir. Zira bu noktada önemli olan, şiddet yoluyla bireylere zarar vermektense ziyade her koşulda iktidarın gücünün korunması olmalıdır. Machiavelli, bu doğrultuda *Prens* yapıtında bir örnek verir. Sicilyalı Agathocles, Syrakusa’da kral olur. Gittikçe artan gücünün verdiği özgüven ve cesaretle Sicilya için tehdit oluşturan Kartacalı Amilcar’a meydan okur. Amilcar’ı ve yandaşlarını şehir meydanına sözde devlet meselelerini tartışacakmış gibi çağırıp hepsini öldürtür. Machiavelli, Agathocles’in gösterdiği şiddet yoluyla gücünü korumasını şu sözleriyle yüceltir: “... Agathocles hiç kimseden destek almadı, ama bin bir güçlülük ve tehlikeyle elde ettiği askerlikteki yükselmesiyle hükümdarlığa ulaştı ve ardından çok yürekli almış olduğu kararlarla onu elinde tutmayı bildi” (Machiavelli, 2010, s.33).

Machiavelli’nin güç kuramında dikkat çeken bir diğer husus, bir devletin gerektiğinde ekonomik güç elde etmek için başka ülkelerin varlıklarını keyfi olarak sömürebilmesine ilişkindir. Bu durumda Machiavelli, bir devletin gücünü artırabilmesi için ülkeleri keyfi olarak sömürge altına almanın ve mallarını kendi ülkesi ve vatandaşları için kullanmanın gerekliliğine değinir: “*Senin ve uyruğunun malı olmayanları sen de tıpkı Kyros, Caesar ve İskender gibi bol keseden dağıtabilirsin, çünkü başkasının kesesinden cömertlik etmek saygınlığını azaltmaz, artırır*” (Machiavelli, 2010, s.62).

Machiavelli’nin şiddet ve bencillik söylemleriyle yüklü güç kuramının içeriğinde onun Cumhuriyet rejimine ilişkin fikirleri de göze çarpmaktadır. Machiavelli’nin fikirleri uyarınca mutlak monarşi, Cumhuriyet rejimine geçebilmek için bir araç yönetimi görevi görür. Zira onun erişmeyi arzuladığı yönetim şekli, Cumhuriyettir. Ona göre Cumhuriyet rejimiyle yönetilen uluslar, daha huzurlu ve başarılı olurlar: “*Ayrıca dikkat edilmelidir ki, halkın hükümet ettiği devletlerde insanlar hep bir diktatörün yönetimindeki devletlerde yaşamış insanlara göre olağanüstü ve daha büyük ilerlemeler göstermiştir*” (Machiavelli, 2008, s.201).

Machiavelli, günümüzde modern politikada kendisine başvuru en önemli siyasi düşünürlerden biridir. Söz konusu düşünür, çağdaş siyasi ve akademik ortamlardaki birçok tartışmada *modern dünyanın karanlık tarafının kurucusu* olarak anılmaktadır. Fikirleri kimi kesimlerce içinde yaşadığı devrin politik çalkantılı ortamının doğal bir getirisi olarak görülürken kimi kesimler, gücü sınırsız bir şekilde kullanmaya teşvik ettiği düşüncesiyle onu ağır eleştirilere tutar. Öyle ki siyaset biliminde bu sınırsız gücü savunma şekli, ona *Makyavelyan denilen ahlak dışı politikaların sorumlusu* sıfatını getirir (Satıcı, 2015, s.113).

Etik gücün savunucusu: Uwe Timm

Şüphesiz ki çok yönlü Alman yazar Uwe Hans Heinz Timm (1940-) deyince akla yazın dünyasına kazandırdığı birçok kıymetli eser gelmektedir. Ne var ki bu kısımda çalışmanın kapsamı gereği onun daha ziyade politik ve sosyal alandaki güce ilişkin deneyimleri ve bu deneyimlerin kişisel ve yazın yaşamına etkileri üzerinde durulacaktır. Tam adıyla Uwe Hans Heinz Timm, 1940 yılında Hamburg'da dünyaya gelir. Henüz ilkokulu bitirmişken baba mesleği olan dericilik eğitimi alır. Üniversite eğitimini ise Paris ve Münih'te Alman Dili ve Edebiyatı ve Felsefe bölümlerinde alır. Ardından üniversite eğitim hayatına ekonomi ve sosyoloji alanları da eklenir. Timm'in aldığı sosyoloji eğitimi, tıpkı çocukluk yaşantılarında olduğu gibi onun toplumsal olaylara olan ilgisini ve sorgulama yetisini kamçular. Aldığı felsefe eğitimi de zaten çocukluğundan itibaren eğilimli olduğu sorgulama yetisini pekiştirir (Kraft, 2003, s.1242).

Timm'in henüz bir çocukken ve devam eden yıllarda da yazınsal ve politik edimlerine yön veren en önemli olayların başında İkinci Dünya Savaşı gelir. Timm, henüz üç buçuk yaşında iken evlerinin bombalandığına şahit olur. Babasının yanı sıra ağabeyi Karl-Heinz Timm de savaşta görev alır. Ne var ki ağabey, savaşta ağır yara alarak hayatını kaybeder. Bu acı olay da Timm'in yaşamını derinden etkiler. Timm'in toplumsal olaylara duyduğu duyarlılıkların bir başka önemli nedeni, şüphesiz 1968 Öğrenci Olayları'dır. Kendisi de bizzat söz konusu olaylarda etkin olur. Timm'in dünya genelinde verilen eğitimi sorgulamayı da kapsayan Öğrenci Hareketleri'ne duyduğu ilginin temel sebeplerinden birisi, onun henüz bir ilkokul öğrencisiyken okul sistemine eleştirel yaklaşmasından kaynaklanır. Timm, okul sistemine yalnızca bir gün yazar olabilmek umuduyla katlanır.

Timm, Hitler'in diktatörlüğüne babasının aksine eleştirel bir bakış açısı geliştirir. Timm, *Neden Anarşistim?* adlı çalışmasında kendisini anarşist olarak tanımlarken bu düşünceyi benimsemesinin sebebini İkinci Dünya Savaşı ve Hitler diktatörlüğüne dayandırır. Timm, yaşanan onca felaketin ardından kendisinden vazgeçilmemesi gereken tek şeyin özgürlük olduğunu savunur. Geçmişin karanlığı ve güncelin aptallığı, aslında sanıldığından çok daha güçlü bir etki bırakmaktadır. Timm, yanılgıya kapılmadığını, bu denli karanlık bir diktatörlük dönemi koşullarında anarşizme tutunduğunu ve özgürlüğün bilinçli bireyler ve kitaplar gibi sağlam destekçilerinin olacağına olan güveninin tam olduğunu dile getirir. Anarşizm, Timm'e göre *"insanlığın şimdi ve gelecek için varlık bulabildiği tek düzen" dir* (Timm, 1985, s.1).

Timm'in yazın dünyasına yoğunlaşmasının temel sebeplerinden biri, onun eğitim sistemine ve Alman diline olan eleştirel yaklaşımında yatar. Okulu bir baskı ortamı ve okuma ve yazma eylemini de otoriter baskının bir işkence sistemi olarak görür; çünkü dönemin okul işleyişi, diktatörlük rejiminin psikolojik ve fiziksel şiddetinden etkilenmiştir. Timm, Alman dilini de aynı şekilde sorgular. Alman dili, ona göre otoriter diktatörlük yapısından ve şiddet unsurlarından çokça beslenmiştir ve bu yüzden dilde geçmişin izleri hala görülmektedir. 68 kuşağı olayları, onun edebiyat türlerine bakış açısında da değişimler yaratır. Alman Sosyalist Öğrenci Birliği'ne üye olan Timm, ajitprop türünde şiirler ve tiyatro oyunu yazar. Burada amaç, yalnızca fikirlerin bir dışavurum meselesinden ibaret değildir. Timm, kitleleri sorgulamaya teşvik ederek yazın dünyası yoluyla harekete geçirmek niyetindedir (Kraft, 2003, s.1242).

Morenga'da Machiavelli izleri

Timm tarafından 1978 yılında yazılan *Morenga*'nın ana konusunu Almanya'nın 1904-1907 yılları arasında sömürgesi olan bir Güney Afrika ülkesi Namibya'da yaşayan yerliler ile Almanlar arasında

yaşanan mücadeleyi konu alır. Almanlar tarafından *Koruma Bölgesi* olarak anılan Namibya'nın yerli kabileleri, ülkelerini zengin yeraltı kaynakları ve tarım ve hayvancılığa elverişli topraklarını Almanların sömürsünden korumak amacıyla bağımsızlık mücadelesine girer. Kabilelerden biri olan Hotanto kabilesinin çete başı ise Jakob Morenga adında bir yerlidir. Yerliler, ülkeleri sömürülmekle kalmayıp kendileri de Almanlar tarafından oldukça zor ve insanlık dışı şartlarda çalıştırılmaktadır. Morenga'nın asıl hedefi, ayaklanma başlatarak kendilerine ait olan topraklardan sömürgeci Almanları kovarak halkı ve kendisi için adil bir yaşam sürmektir. Söz konusu ayaklanma, Hotanto Ayaklanması – diğer adıyla Nama Ayaklanması – olarak bilinmekte olup resmi tarihsel kayıtlara göre 4 Ekim 1904 yılında başlar. Bu tarihten 8 ay önce de Namibya'nın diğer yerli kabilesi olan Hererolar, Almanlara karşı birlik olup başkaldırıda bulunmuşlardır. Morenga, zor duruma düşerek Almanlardan saklanmak amacıyla o dönemde yine topraklarında sömürge için bulunan İngiliz bölgesine sığınır. Ne var ki yakalanmaktan kurtulamaz ve İngiliz polisine teslim olur. 31 Mart 1907 yılında Güneybatı Afrika ile Almanya arasındaki savaş sona erer. Herero ve Hotanto kabilelerinin topraklarına Almanlar tarafından el koyulur. Morenga, Almanlar tarafından yapılan barış teklifini kabul etmez ve tekrar başkaldırmak üzere harekete geçer, fakat bu sefer de Almanlar tarafından öldürülür. Ülkesinin bağımsızlığı için savaşan Morenga, yerlilerin *Kara Napolyonu* lakabıyla bilinmiş ve onların savaş süresince umudu olmuştur.

Timm'in bu soykırım konulu ve gerçeğe dayanan romanı, tarih içerikli bilimsel kitaplardan referanslarla ve sayısal verilerle desteklenerek anlatılaştırılmıştır. Yazar, romanını fiktürel olarak olgunlaştırma sürecinde arşivlerde araştırma yaparak konuya ilişkin bilimsel birçok veri toplamış, döneme bizzat tanık olmuş kişiler ile, örneğin; soykırım döneminde Namibya'da görev almış Alman askerlerle uzun soluklu görüşmeler yapmıştır. Yazar ayrıca resmi tebligatlara, kronolojik belgelere ve gezi notlarına ulaşmak için Namibya'ya giderek güvenilir belgeler toplamaya çalışmıştır. Öyle ki yaşanan sömürüye olan ilgisinden ve bu yüzden Güneybatı Afrika Halk Örgütü ile girdiği iletişimden dolayı Almanya'da *istenmeyen kişi* olarak ilan edilmiştir (Kraft, 2003, s.1243).

Yazar, romanını yazma niyetini çocukluk anılarına dayandırır. Ailesinin milliyetçi olduğunu vurgulayan Timm, çocukluğunda babasının arkadaşlarıyla yurt ve ulus gibi konular hakkındaki tartışmalarını anımsar. Babasının arkadaşlarından bazıları, Almanya'nın sömürge topraklarında yıllarca çalışmışlardır. Timm, kulağına çalınan bu ırkçılık içerikli öyküleri büyük bir ilgiyle dinler. Bu öykülerde sömürge ülkelerine de sıklıkla yer verilir. Almanların sömürge ülkelerindeki insanlara karşı düşmanca ve kibirli söylemleri, Timm'i zaman içinde farklı boyutlarda etkilemeye başlar. Bu etkilenme, yıllar sonra bir yetişkin olduğunda onun Öğrenci Hareketleri'nde bir aktivist olarak etkin olduğu dönemde tekrar gün yüzüne çıkar. Arkadaşlarıyla Hamburg'da Wissmann isimli, Alman sömürge simgesi haline gelen ve Almanya'ya bu anlamda büyük katkılar sağlayan sömürgecinin heykelini devirmek görevini severek üstlenir. Bu olayların yaşandığı dönem, Timm'in siyasi düşüncelerinin evrimleştiği döneme denk gelir. Timm, Morenga romanını da işte böyle bir sosyal ve siyasi koşulda yazmaya karar verir (Ackermann & Borries, 1988, s.48-50).

Yirminci yüzyıl, birçok başkaca faktörün yanında dünya tarihine sömürünün iktidarları güçlendirmek için araçsallaştırıldığı ve uluslararası platformlarda güç gösterisinin somutlaştırıldığı bir dönem olarak anılır. Almanların sömürge tarihi, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla her ne kadar kabarık görünmese de Namibya'da yaşananları görmezden gelmeye engel değildir. Almanların Namibya'yı sömürge ülkesi olarak kullanmalarının başlıca sebepleri, ekonomik güçlenme arzusuyla yerlilerin verimli topraklarına el koyup bu topraklara yerleşmek ve onları işlemektir. Bu noktada sorgulanması gereken şudur: Almanlar, ülkelerinin Namibya tarafından tehdit edilmemesine ve tehlikeye düşürülmemesine rağmen ülkeyi etik kuralları gözetmeksizin sömürme yoluna giderler. Bu ise Machiavelli'nin güç kuramının

temel esasını oluşturur. Machiavelli, güç öğretisini etik kuralları gözetmeksizin açıklar. Aslına bakılırsa bu, romanda tam olarak Alman İmparatorluğu'nun Namibya'ya uyguladığı güç örneği üzerinden somutlaşır. Almanlar, amaçlarının gerekçesini ise *yerlileri medenileştirmek* söylemi altında örterek meşrulaştırırlar. Bir kafatası bilimcisi olarak Profesör Brunkhorst, Almanları sömürü üzerine konuşurken Alman dilini uygun bir şekilde kullanmaları için uyarır. Bu bağlamda *sömürge* sözcüğünün yerine geçecek daha *masum* ifadeler türetmek gerekmektedir. İmparatorluk, böylece gücün kötüye kullanımını dünya genelinde gerekçelendirebilir: "*Hatta biraz olumsuz anlam taşıyan "sömürge" kelimesini kullanmaktan tamamen vazgeçilebilir. "Koruma Bölgesi" çok daha iyi...*" (Timm, 2010, s.311). Almanlar, yerlilerin elinden adil bir yaşamı alma niyetindedirler. Bir ulus için en önemli unsurlardan biri olan toprak bütünlüğü, Namibya'da tehlikeye girer. Topraklar, *kamulaştırma* adı altında ele geçirmek istenir. Buradaki bir başka amaç, sözüm ona yerlilerin *ehlileştirilmesidir*: "*Yerlilerin toprağı ellerinden alınmalı. Ancak bu şekilde toplum için faydalı üyelere dönüşebilirler*" (Timm, 2010, s.284).

Machiavelli'nin güç kuramının temelini oluşturan noktalardan birisi, onun erdem kavramına yüklediği farklı anlamlarda yatar. Bu bağlamda Machiavelli, politik ve ahlaki erdem arasında bir ayrıma gider. Ona göre politik erdem, ahlaki erdem yanında her zaman üstündür. Politik erdem demek, iktidarın devletin her türlü iyiliği ve ayakta kalması için öncelenmesi gereken erdem biçimidir. Zira ahlaki erdem, devlete her zaman avantaj getirmez. Ahlaki erdem ile hareket etmenin iktidarlara bekası için faydası olmaz. Bu noktada Machiavelli aslında o zamana değin erdem olarak görülen değerlerin anlamını alaşağı ederek onlara farklı görevler atfeder: "... zira düşünüp taşınınca bir erdemmiş gibi gözükken bir nitelik bakarsınız felaketine yol açar; bir başkasıysa, tersine, bir düşkünlük gibi gözükürken hükümetine mutluluk ve güven getirebilir" (Machiavelli, 1994, s.101). Machiavelli'nin politik-ahlaki erdem ikiliği, Almanya'nın Namibya Soykırımı'nda⁷ politik erdemi ahlaki erdeme yeğleyerek birçok masum yerliyi katletmesinde görünürleşir. Machiavelli, gücün artırılması için genel-geçer etik kuralları gözetmeksizin yayılmacı bir politika izlemenin gerekliliğini savunur. Güç, aynı zamanda kendinin olmayan bir şeye gerektiğinde zorla erişme sanatıdır. Bunu yapmanın yolu ise, sömürülecek topraklarda yaşayan tehdit oluşturabilecek her türlü canlıyı yok etmektir." Fethedilmiş eyaletler ya da kentler kendi yasaları altında özgürce yaşamaya alışık olduklarında daha önce de dediğim gibi, buralarda tutunmak için üç yol vardır: Birincisi, orayı yerle bir etmektir..." (Machiavelli, 1994, s.56). Almanlar, kendilerine toprak tahsis etmek için Namibya halkının hayvanlarını kasıtlı bir şekilde onları açlığa mahkûm etmek suretiyle öldürürler. Bu gerçek, orada görevli iki Alman veteriner Gottschalk ve Wenstrup arasında geçen konuşmada şu şekilde dile getirilir: "Daha sonra Gottschalk, Wenstrup'a hayvanların neden öldüklerini söyledi: dizanteri, tifo ve yetersiz beslenme. Açlıktan ölüyorlardı. "Hayır" dedi Wenstrup, "açlıktan öldürülüyorlar, bu ince ama belirleyici bir fark" (Timm, 2010, s.29).

Machiavelli uyarınca güç ve iktidar ağlarında savaş, her zaman kaçınılmazdır. Öyle ki insan özü itibarıyla kötü bir varlık olduğundan toplumlardaki her bireyde kötülük potansiyeli mevcuttur. İnsanları dizginlemenin ve toplumda huzurlu bir ortam sağlamanın yolu ise, gerektiğinde savaşmaktan geçer: "Demek ki bir prensin savaştan ve onunla ilgili hazırlıklardan başka işi, düşüncesi, uğraşı olmamalıdır; zira komuta eden kişiye uygun tek uğraş, tek sanat budur" (Machiavelli, 1994, s.97). Kleinschmidt, romanda savaşı destekleyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Yerliler, Alman İmparatorluğu'nun devamlılığına bir tehdit oluşturmamasına rağmen onları savaş yoluyla katletmektedir; çünkü

⁷ Afrika'da bir Güneybatı ülkesi olan Namibya, 1884 yılında Alman İmparatorluğu'nun sömürgesi olur. Almanlar, sistematik şekilde Namibya topraklarını sömürme yoluna giderler. Bu yüzden bölge, bir zaman sonra "Alman Güneybatı Afrika'sı" olarak anılmaya başlar. Zamanla sömürüye şiddet ve zulüm de eklenir ve sistematik bir toplu katliam baş gösterir. Daha detaylı bilgi için bkz. Elbir, H. Ç. (2016). Nazilerin Yahudi Soykırımı Provası, Yüzyılın İlk Sistematik Toplu Katliamı – Kara Kitanın Kanlı Bölgesi: Namibya. Avim (Avrasya İncelemeleri Merkezi), 3, s.1-7.

imparatorluğun ekonomik anlamda gelişmesi için şiddete meyilli bir savaş ortamına ihtiyaç vardır. Kleinschmidt, Afrika topraklarında medeniyetin ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilip yaşatılabilmesi için savaşın gerekli olduğunu belirtmek suretiyle savaşı yüceltir: “Bu ülkenin bir savaşa ihtiyacı var. Savaş her şeyin babasıdır! Bu ülke ancak bu şekilde kalkınabilir” (Timm, 2010, s.284).

Yahudi kökenli Amerikalı siyaset bilimci olan Arendt'in iddiası uyarınca halk ile iktidar arasında çıkabilecek olası bir gerginlikte iktidarın kullanacağı şiddet araçları halkınkilerin yanında çok daha üstün durumda olacağı için iktidar her daim kazanan taraf olur. Savaşında haklı ya *da* haksız olması fark etmeksizin iktidar, her zaman kazanır (Arendt, 2016, s.58-59). Yerliler, kendilerini savunabilecek ne teknolojik donanıma ne de güçlü bir denetleme mekanizmasına sahiptir. Onların tek umudu ve gücü, özgürlük için haykıran “beyaz” kalpleridir. Romanda yerliler, kendi can güvenliklerini sağlamak ve toprak bütünlüklerini korumak uğruna isyan çıkarmaya girişirler. Ne var ki isyanlarında başarısız olurlar. Güçsüz tarafın kazanması, tarihteki güç ilişkilerinin sabit sistemiyle her zaman çelişir. Zira erki baskın olan iktidar, her daim kazanır ve kazanmalıdır:

Kuvvetli olanın kazanacağını söyleyen yasayı burada her yerde gözlemlemek mümkün. Yemek ve yem olmak. Yerliler açısından bu ayaklanma elbette tutarlıydı. Ama bu ayaklanma onların mutlak sonunu hızlandırdı, tarihte mantığa aykırı olan şey de bu işte. Zayıf olan yok olur, böylece kuvvetli olan mekâna ve daha çok ışığa kavuşur. Ancak böylelikle ilerleme ve yükselme meydana gelir. Var olma savaşı, hayatın temel yasasıdır (Timm, 2010, s.230).

Namibya'da görevli olan Haring, Machiavelli'nin gücünü idare etmek isteyen iktidar sahibinin iyilik ve şefkat gibi insani değerlerden kaçınmasının zorunlu olduğu savunmasının somut bir temsilcisidir. Bu durumda iyilik yapma istenci ile güç istenci, birbiriyle uyumsuzdur, çünkü birinin varlığını sürdürdüğü yerde diğeri asla barınmaz: “*Bu evrensel bir yasadır: Kudretli olma isteği. Bunun dışındaki her şey iyilikseverliktir. Ama o da hiçbir şeyi harekete geçirmez*” (Timm, 2010, s.231).

Romanda Morenga'nınkinin yanında başka bir isyan örneğine Gottschalk karakterinde rastlarız. Görevli veterinerlerden biri olan Gottschalk, Almanların yerlilere karşı acımasızlığı karşısında duyarlılık kazanarak aydınlanma yaşamaya başlar. Machiavelli'nin güce götüren her yolu mübah saymasını, kendi ülkesinin uyguladığı güç politikası üzerinden deneyimlemektedir:

Gottschalk'ın daha sonraları kendine hiç izah edemediği bir şey vardı; nasıl oluyordu da çarpık bir düşünce, o düşünceyi çarpık olarak değerlendiren beynin içinde bu derece inandırıcılık kazanıyor ve sonunda onu gerçekleştirme için her yolu denemek bir saplantıya dönüşebiliyordu? (Timm, 2010, s.289).

Her yolu denemenin bir saplantıya dönüştüğü durumda Machiavelli'ye göre şiddete başvurmak da kaçınılmaz ve gereklidir. Romanda şiddetin en bariz şekilde ortaya çıktığı yerlerden biri, Köpekbalığı Adası ve adada bulunan toplama kamplarıdır. Bu ada ve kamplar, Namibya'nın Almanya sömürgesi olduğu yıllarda gerçekten var olup buradaki amaç, yerlileri köle gibi çalıştırmak ve tehdit oluşturduğu durumlarda ise katletmektir. Köleler, sistematik olarak şiddete maruz bırakılıp bilinçli şekilde aç bırakılırlar. Bu kamplarda tarihsel verilere göre altmış bin civarında yerli öldürülmüştür (Steinhauser, 2017, s.1); çünkü Almanlara tehdit oluşturabilecek “*iyi bir Hotanto, ölü bir Hotanto'dur*” (Timm, 2010, 331). Şiddete ilişkin romandaki bir başka bölümün başlığı şu şekildedir: *Halat Ucu Dayacağının Daha Hafif, İnsani ve de Pedagojik Açından Daha Kalıcı Tesiri Üzerine*. Almanlar, yerlilere uyguladıkları ceza yöntemleri konusunda fikir ayrılığına düşer. Bu fikir ayrılıklarından biri, işkencenin kibo ya da Schambock kırbacıyla mı, yoksa halat ucuyla mı yapılması gerektiğine ilişkindir. Atakpame Askeri Karakolu, Windhuk Valiliği'ne gönderdiği yazılı bildirisinde dayak cezalarının halat ucuyla yapılması gerektiğini bildirir. Machiavelli, güce direnişin söz konusu olduğu durumlarda *insani!* yöntemlerle

şiddetin uygulanış usulüne ilişkin öneride bulunur: “Kötülük bir seferde bütünüyle yapılmalıdır. Tatmak için ne kadar az zaman olursa o kadar az yaralayıcı olacaktır.” (Machiavelli, 1994, s.75). Onun bu öne sürümü, Almanların yerlilere şiddet uygularken halat ucunu yeğlemelerinde somutlaşır: “Halat ucuyla dövmek tamamen başka. Suçlu ondan kibokodan korktuğu kadar korkuyor, ama sonuçlar hiçbir zaman ağır olmuyor; daha hafif, insani ve de pedagojik açıdan daha kalıcı şekilde tesir ediyor” (Timm, 2010, s.141).

Aristoteles (2022), politik bir hayvan olarak tanımladığı insanın gücü kötüye kullanabileceğini belirttiği gibi eşitsizlik karşısında da tepkisiz kalmayabileceğine değinir. İnsanların değişim isteklerinin temelinde maruz kaldıkları eşitsiz muamele yatar. Baskı gördükleri ve ötekileştirildikleri bir yaşam alanında yaşamaya devam etmek istememelerinin nedeni, kendilerini diğer herkesle eşit görmeleridir. İşte isyan bu noktada başlar (s.160). Namibya halkının uğradığı zulme kararlılıkla başkaldıran Morenga, Almanlara teslim olmayı kesin surette reddeder. O, halkının sindirildiği için konuşamayan dili, şiddet gören bedeni ve haksızlığa uğrayan kimliği olmak amacındadır. Bu yüzden de Almanlara boyun eğip yersiz yurtsuz bir yaşam sürmektense canını vermeye hazırdır: “Emekleyerek kayalıkların arasında sürünmek yerine ölmeyi tercih ederim.” (Timm, 2010, s.381).

Sonuç

Romandaki Gottschalk karakteri, günlüğüne romanda anlatılan bu sömürüyü ve zulmü *haykıran haksızlık* olarak kayda alır. Timm'in yazın dünyasının kahramanları, anlatım boyunca genellikle değişim ve dönüşüm deneyimleyen tiplerdir. Bu kahramanlar, romanın sonunda amaçlarına ulaşamazlar; çünkü yazar, kahramanların yaşadıkları talihsizlikler üzerinden okuyucunun ders alıp aydınlanma yaşamasını sağlamak ister; çünkü Timm, toplumsal sorunların olduğu gibi kabullenilmesine karşı çıkararak insanların düzeni değiştirmeye teşvik etme niyetini taşır. Romanın sonunda Kara Napolyon Morenga, amacına ulaşamaz. Bununla birlikte gücün yozlaşmasına olan direnişi ve haksızlığı haykırması, şüphesiz ki okuyucuların aydınlanma yaşamasının önünü açar.

İster on beşinci ister yirminci ve isterse günümüzde olsun güç her daim yozlaşmaya meyillidir; mutlak güç, mutlak surette baştan çıkartır. George Orwell'in 1984 romanında komünizm ile yönetilen Oceania'da yaşayan halk, hangi yıllarda yaşadığının dahi bilincinde değildir; çünkü totaliter iktidar, halkının bilinçlenerek kendi gücüne isyan edilmesine kesinlikle karşıdır ve bu yüzden de ondan tarihsel ve güncel tüm gerçeklikleri gizlemeye çalışır. Orwell, burada ek olarak romanda geçen olayların hangi tarihte gerçekleştiğini bilinçli olarak vermez. Zira gücü kötüye kullanma, zaman ve mekân fark etmeksizin her yerde bizi saran ve boğan bir dinamik devinimde ilerler.

Erkin kötüye kullanımında başvurduğu en etkili yöntemlerden birisi, şiddete başvurmaktır. Öyle ki kimi durumlarda şiddet kelimesi, güç ile eşanlamı olarak düşünülür. Machiavelli, kendisinden sonra gelen siyasi liderleri de rasyonel modern güç kuramıyla ve şiddeti meşrulaştırmasıyla büyük ölçüde etkilemiştir. Bu isimlerden bazıları; Hitler, Mussolini ve Stalin'dir. Öyle ki bu iktidarlar da kullandıkları zorba güç ile bu devinime hizmet etmişler ve günümüzde de her ne kadar bu isimler gidip yerine yenileri gelse de gücün yıkıcı gerçeği değişmemektedir. Gücün yoldaşı şiddet, günümüzde de yaşamak eylemini ölmek eylemine dönüştürmeye devam etmektedir.

Kaynakça

- “Lord Acton Quote Archive”. *Acton Institute*: Mississippi ABD. 18 Nisan 2023 tarihinde <https://www.acton.org/research/lord-acton-quote-archive> adresinden erişildi.
- Ackermann, I., & Borries, M. (Ed.). (1988). *Pädagogische Verbindungsarbeit Werkheft Literatur Uwe Timm*. Münih: Iudicium Yayınları.
- Arendt, H. (2016). *Şiddet Üzerine. Seçme Eserler 6*. (8. bs.). (B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yapıt, 1970 yılında yayımlanmıştır.)
- Aristoteles (1993). *Politika* (2. bs.). (M. Tuncay, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları. (Orijinal yapıt, 1912 yılında yayımlanmıştır.)
- Aristoteles (2022). *Politika. Bütün Yapıtları – 3*. (6. bs.). Furkan Akderin, Çev. 6. Baskı. İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal yapıt, 1912 yılında yayımlanmıştır.)
- Der Grosse Brockhaus* (1955). GP-IZ, Baden-Württemberg: Brockhaus Yayıncılık.
- Drosdowski, G., Müller, W., Scholze – Stubenrecht, W. & Wermke, M. (1996). *Duden Deutsches Universal Wörterbuch A-2*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zurich: Duden Yayıncılık.
- Elbir, H. Ç. (2016). Nazilerin Yahudi Soykırımı Provası, Yüzyılın İlk Sistematik Toplu Katliamı – Kara Kitanın Kanlı Bölgesi: Namibya. *Avim (Avrasya İncelemeleri Merkezi)*, 3: 1-7.
- Foucault, M. (2005). *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazılar 1*. (2. Bs.). (I. Ergüden, O. Akınbay, F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yapıt, 1976 yılında yayımlanmıştır.)
- Foucault, M. (2019). *İktidarın Gözü*. (5. Bs.). (I. Ergüden, O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yapıt, 1977 yılında yayımlanmıştır.)
- Freud, S. (1994). *Psikanaliz Üzerine*. (7. Bs.). (A. A. Öneş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal yapıt, 1910 yılında yayımlanmıştır.)
- Heywood, A. (2012). *Siyaset Teorisine Giriş*. (2. Bs.). (H. M. Köse, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları. (Orijinal yapıt, 2011 yılında yayımlanmıştır.)
- Imbusch, P. (Ed.) (2012). *Macht und Herrschaft, Sozialwissenschaftliche Theorien und Konzeptionen*. (2. Bs.). Wiesbaden: Springer Yayıncılık.
- Kraft, T. (Ed.). (2003). *Lexikon der Deutschsprachigen Gegenwartsliteratur Seit 1945: K-Z*. Münih: Nymphenburger in der F.A. Herbig Yayınları.
- Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı – 1*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Machiavelli, N. (1994). *Prens*. (2. Bs.). (N. Güvenç, Çev.). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi. (Orijinal yapıt, 1532 yılında yayımlanmıştır.)
- Machiavelli, N. (2008). *Siyaset Üzerine Konuşmalar*. (H. Zengin, Çev.). İstanbul, Dergah Yayınları. (Orijinal yapıt, 1941 yılında yayımlanmıştır.)
- Machiavelli, N. (2009). *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*. (A. Tolga, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal yapıt, 1531 yılında yayımlanmıştır.)
- Machiavelli, N. (2010). *Hükümdar*. (28. Bs.). (N. Adabağ, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal Yapıt, 1532 yılında yayımlanmıştır.)
- Orwell, G. (2013). *Politics and the English Language*. Penguin Modern Classics. London, England: Penguin Classics Yayınları.
- Russell, B. (1947). *Macht. Eine Sozialkritische Studie*. (S. Hermlin, Çev.). Zürih: Europa Yayıncılık. (Orijinal yapıt, 1938 yılında yayımlanmıştır.)
- Satıcı, M. (2015). Ahlak – Politika ilişkisi Açısından Machiavelli'nin Politika Teorisi. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 20, s.113-130.
- Schmück, L., Schreieck, K. & Trutter, A. (1993). *Anarchie ist Gesetz und Freiheit Ohne Gewalt, Uwe Timm zum 60. Geburtstag*. Berlin: Oppo Yayınları.

- Schubert, K. & Klein, M. (2011). *Das Politiklexikon, Begriffe / Fakten / Zusammenhänge*. (5. Bs.). Bonn: Dietz Yayıncılık.
- Steinhauser, G. (2017). İmanya Öteki Soykırımının Unutulan Hikayesi ile Yüzleşiyor. *AVİM (Avrasya İncelemeleri Merkezi)*, 37, s.1-7.
- Timm, U. (1985). *Warum Ich Anarchist Bin: Abschied vom Staatssozialismus*. Freiburg: Mackay Gesellschaft Yayıncılık.
- Timm, U. (2010). *Morenga*. (R. Güçhan, Çev.). İstanbul: Can Yayınları. (Orijinal yapıt, 1978 yılında yayımlanmıştır.)
- Weber, M. (2013). *Wirtschaft und Gesellschaft / Soziologie*. İçinde: Baier, H & Hübinger, G. & Lepsius, M. R., Mommsen, W. J., & Schluchter, W., & Winckelmann, J. (Eds.). Max Weber: Gesamtausgabe, im Auftrag der Kommission für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Abteilung I: Schriften und Reden, Band 23. Tübingen: J. C. B. Mohr Yayıncılık.
- Woolf, V. (2022). *Kendine Ait Bir Oda*. (3. Bs.). (B. Göçer, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.